

RESSENYES

Julián Casanova Ruiz, *Una violencia indómita. El siglo XX europeo*. Barcelona: Editorial Crítica, 2020, 391 pp.

Durant bona part del segle XX i en gairebé tots els punts d'Europa, la violència va ser l'element central en les relacions entre Estats, nacions, grups ètnics i classes socials. Es va apoderar de les passions humanes i va definir la manera en què s'havien de resoldre les pugnes d'hegemonia entre els diferents models polítics i econòmics.

Precisament, és a l'estudi d'aquesta violència perllongada al que Julián Casanova ha dedicat el seu últim assaig. Una VIOLÈNCIA amb majúscules en què s'ajunten el dolor, l'horror, la tortura, la fam, l'aniquilació, la deportació, la violació i la mort. En l'obra, l'autor analitza les principals manifestacions de violència, recurrents i de vegades contínues, que van marcar la història del segle XX europeu. Una violència que va presentar una gran varietat de tipologies: revolucionària, contrarevolucionària, sexual, paramilitar, feixista i terrorista.

Casanova és catedràtic d'Història Contemporània a la Universitat de Saragossa. Col·labora habitualment amb universitats britàniques, nord-americanes i llatinoamericanes. Darrerament, ha fet tasca d'investigació i docència a la Central European University de Budapest i a la Universitat de Princeton.

Una de les seves grans preocupacions sobre la història sempre ha estat que no quedi exclusivament relegada a l'àmbit acadèmic com a mera qüestió acumulativa de coneixements i erudició. Julián Casanova té per objectiu traslladar la història com a ciència social a totes les capes de la població. En aquest sentit, la nova obra que presenta segueix aquesta línia divulgativa que tant caracteritza el seu perfil professional. *Una violencia indómita* consisteix en una síntesi d'alta divulgació, ben executada, amb un gran rigor científic i amb la pretensió d'oferir un nou enfocament historiogràfic sobre l'estudi de la violència d'Europa.

Un original enfocament sobre la violència que historiogràficament comporta dues derivacions fonamentals: la primera, el rebuig de la periodització àmpliament estesa que postula un segle XX curt (1914-1989) citant E. Hobsbawm i dues guerres mundials com a excepcions en una centúria amb una segona meitat bàsicament pacífica. Casanova, en canvi, parla d'una continuada «guerra civil europea de més de trenta anys», que es desencadena brutalment el 1914, però que es perllonga més enllà de 1945 amb la Guerra Freda. L'altra conseqüència és la impugnació del que bé podria anomenar-se discriminació historiogràfica occidentalista (especialment, francesa i britànica), a la qual es culpa d'un inacceptable reduccionisme: mirar Europa atenent només la seva part occidental, la més pròspera econòmicament i més democràtica en drets. El que es proposa en aquest cas és la substitució d'aquesta òptica per un enfocament holístic i, fins i tot, la compensació de la tradicional postergació de l'Est europeu amb una atenció privilegiada. Sense oblidar tampoc el Mediterrani i la violència feixista exercida a Portugal, Itàlia i a Espanya durant la Guerra Civil i la dictadura franquista. La violència, en la seva opinió, va travessar tot l'arc geogràfic europeu, si bé, com és evident, amb ritmes d'intensitat i idiosincràsies diferents.

L'estructura de la investigació està fonamentada a partir de fonts primàries i secundàries que ha recollit de les seves estades i viatges a centres d'investigació estrangers, com Budapest i Princeton, a més de comptar amb el suport del Ministeri d'Economia i Competitivitat.

El llibre està estructurat en set capítols, amb una introducció inicial en què fa un breu comentari dels temes que es trobarà el lector. A més, in-

corpora unes excel·lents imatges dels anys de què tracta l'obra, per fer-la més visual. En el primer capítol, ens acosta a l'origen de les violències de finals del segle XIX que marcaren les de principis del segle XX, plenes d'odi de les elits econòmiques, que viuen en «un món de privilegis, luxe i poder» gràcies a la Revolució Industrial. El segon capítol se centra en el període de l'imperialisme i la difusió dels valors nacionalistes, militaristes i racistes, sobretot contra el poble jueu. També l'historiador destaca en aquesta època l'origen del «darwinisme social». En el tercer capítol s'aproxima a l'enorme destrucció de vides en la Primera Guerra Mundial. Són els anys de «la putrefacció de la política, i de la glorificació armamentista i els valors masculins». També explica la revolució bolxevic de 1917 a Rússia i l'aposta pel «socialisme real». En el quart capítol, l'autor defensa la postura que «la Gran Guerra» no va acabar l'any 1918, atès que la postguerra va ser una època convulsa en molts territoris, amb revolucions i contrarevolucions, guerres civils i altres conflictes produïts pel «buit de poder deixat per la caiguda dels tradicionals estats imperials (Rússia, Turquia i Àustria-Hongria)». El capítol cinquè explica les neteges ètniques amb especial atenció al genocidi nazi i els horrors de l'estalinisme. També dona importància a la violència sexual contra dones i nens per part de molts soldats i paramilitars en diferents conteses, llocs ocupats i camps de refugiats. Violència sexual, silenciada en nombroses ocasions, però tan present com les tortures quan es parla dels diferents conflictes de la història del segle XX. Més enllà de les violacions, com el rapat de cap o les cerimònies d'exclusió, veiem que destaca un dels aspectes més innovadors i que més criden l'atenció: la violació sistemàtica de dones convertida en instrument de domini i terror durant l'última guerra balcànica –la desintegració de Iugoslàvia en els anys noranta–, i que ens dona peu a reinterpretar cruels episodis de les dècades anteriors, com l'avanç de l'Exèrcit Roig cap a Berlín a les acaballes de la Segona Guerra Mundial, pel que fa a agressions i humiliacions sexuals, una de les expressions més miserables de la «violència indòmita». El sisè capítol ens parla de les postgueres, les purgues i les execucions de rivals po-

lítics, després de la Segona Guerra Mundial. Un període també molt violent, que va donar pas a diferents velocitats a èpoques més estables amb el sorgiment de l'estat del benestar i el creixement econòmic a gairebé tot Europa. En l'últim capítol, Casanova se centra en l'Europa Central i de l'Est; tot i que travessa tot el llibre, hi dedica un capítol propi al final. Aquí analitza la victòria contra el nazisme, la desintegració de la Unió Soviètica, la divisió de les dues Alemanyes, els casos d'Hongria i Romania i l'aixafament de la Primavera de Praga, sense deixar de banda la guerra de Iugoslàvia dels anys noranta.

Casanova conclou l'assaig amb un epíleg que conté idees que conviden a la reflexió. Si els passats d'Europa es van caracteritzar per la seva fractura, els presents no es troben menys dividits. Les temptacions sobiranistes i els populismes nacionalistes posen en perill la democràcia europea, que va representar el desterrament de la violència com a eina dels Estats contra els ciutadans, les classes i els grups i, com no, d'unes nacions contra les altres.

Les grans matances o declaracions de guerra van ser resultat de decisions de líders o dirigents amb noms i cognoms. Van ser ells els responsables de les atrocitats que es van cometre en nom de l'ètnia, la religió, la pàtria o qualsevol altra entitat política. Per això, a tot arreu mirar al passat constitueix un exercici traumàtic i caracteritza el segle XX com el «segle de violència indòmita, amb cicatrius visibles i ocultes de massacres i destrucció. Un passat fet present, recordat, oblidat, confrontat, reprimit».

Sens dubte, aquesta obra ha creat i marcarà una nova línia historiogràfica per entendre el fenomen de la violència europea. Molt més que un llibre d'història, suposa un veritable intent per comprendre, si de cas és possible, les desraons humanes que han governat el llarg segle XX. La història té com a funció descobrir les veritats i no servir mai més per justificar la barbàrie narrada al llibre.

Sebastià Feliu Cantallops
Universitat de les Illes Balears